

FRONT ADVOKATER

N2016/05385/FJR

Till Näringsdepartementet

I egenskap av ombud för Talma sameby avges härmed synpunkter över departementspromemorian Frågor kring 2009 års renskötselkonvention, Ds 2016:27. Fullmakt och behörighetshandlingar Bifogas. Under framtagandet av detta yttrande har ombuden samarbetat med en arbetsgrupp inom samebyn. Stor kraft har lagts på att redogöra för de faktiska omständigheterna och vilken påverkan en konvention skulle få på renskötelsen inom Talma sameby.

Talma sameby lämnade även synpunkter över Ds 2010:22. För det fall inget annat framkommer nedan vidhåller samebyn vad som uppgavs i det remissyttrandet.

1 SAMMANFATTNING

Talma sameby avstyrker att Ds 2016:27 läggs till grund för lagstiftning. Den bestämda uppfattningen är att en konvention mellan Sverige och Norge rörande gränsöverskridande renskötsel inte under några omständigheter ska medföra expropriation av samebyns marker. Som grund för sin inställning anförs i huvudsak följande.

1. Inledningsvis ska framhållas att Talma sameby ställer sig mycket positiv till utredarens ställningstagande att den så kallade omfördelningen av betesområden mellan samebyn och norska renbetesdistrikt utgör expropriation av berörda områden.
2. Samerna är ett urfolk. Detta ska utgöra utgångspunkten för all lagstiftning som berör Talma samebys rättigheter. Samernas status som urfolk innebär en särskild, och mycket stark, rätt till land och vatten samt en rätt till självbestämmande. Det är därför inte möjligt att exproprieras Talma samebys mark och därigenom deras rättigheter, utan att ta hänsyn till detta. Det föreligger alltså en väsentlig skillnad i när

expropriation görs av samernas marker i jämförelse med en markägares. Samebyn är av uppfattningen att det inte tagits relevant hänsyn till att samerna är ett urfolk i Ds 2016:27. Även i egenskap av nationell etnisk minoritet har Talma sameby ett utökat skydd. Inte heller detta har beaktats i lagstiftningsarbetet. Bristerna i denna del är av mycket allvarlig art enligt samebyn.

3. Talma sameby är ytterst kritisk mot det förfarande genom vilket Konventionen av den 7 oktober om gränsöverskridande renbete mellan Sverige och Norge ("**2009-års konvention**") framarbetades. Detta gäller särskilt bilaga 1 till 2009-års konvention, områdesprotokollet ("**Områdesprotokollet**").
4. Samebyn menar vidare att den expropriation av renskötselområden, som sker genom antagande av Områdesprotokollet, inte uppnår de krav som grundlagen och den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna ("**Europakonventionen**") ställer gällande en lags krav på generalitet. Även i detta hänseende saknas förutsättningar för att expropriera Talma samebys marker.
5. Den expropriation som kommer att ske av Talma samebys marker genom Områdesprotokollet medför en omfattande negativ påverkan på samebyns renskötsel. Inverkan på samebyns möjlighet att fortsatt bedriva en bärkraftig renskötsel har inte utretts inför ratificering av 2009-års konvention eller därefter. Det saknas således en konsekvensanalys. Den hänvisning som sker till Svensk-norska Renbeteskommissionen av år 1997 ("**Renbeteskommissionen**") i Ds 2016:27 innebär inte att kravet på konsekvensanalys är uppfyllt.
6. Samebyn ifrågasätter starkt om det syfte som anges i 2009-års konvention är ett allmänt intresse. Samebyn delar vidare inte utredarens uppfattning att det uppgivna allmänna intresset kommer uppnås genom tillämpning av Områdesprotokollet. Eftersom det inte skett eller kommer ske prövningar i de enskilda fallen anser Talma sameby att det inte är möjligt att komma till den övergripande slutsatsen att renbetet

på lång sikt kommer nyttjas på ett sätt som uppnår en ekologiskt, ekonomiskt och kulturellt bärkraftig rensköttsel. Förutsättningar för expropriation saknas därmed även på denna grund.

7. Om det skulle anses föreligga ett allmänt intresse är samebyn av följande uppfattning. Som framgår av detta yttrande skulle en expropriation av Talma samebys sedvanerättsområde på sätt som anges i Områdesprotokollet i praktiken innebära högst negativa konsekvenser för renskötseln inom Talma sameby men också, i vart fall på sikt, för den samiska kulturen. Vid en avvägning mellan Talma samebys intressen och det allmänna intresset är det uppenbart att intrånget i samebyns egendomsrätt inte är proportionerlig. En proportionalitetsbedömning måste göras för varje enskild sameby. Det går inte att dra några generella slutsatser. Expropriation av samebys sedvanerättsmarker skulle således strida både mot grundlag och mot Europakonventionen. Därför ska inte lag med anledning av konventionen den 7 oktober 2009 mellan Sverige och Norge om gränsöverskridande renbete ("**Konventionslagen**") antas.
8. Samebyn vill särskilt understryka att det är outrett vad som händer på lång sikt med sedvanerätten i Sverige och markrättigheter i Norge grundade på "alders tids bruk". Oklarheten är högst allvarlig, inte minst eftersom den kan få betydelse för samer som ska ta i anspråk sina rättigheter flera generationer från det att expropriationen äger rum.
9. Det är i och för sig bra att Talma sameby föreslås få ersättning enligt allmänna expropriationsprinciper. Det finns emellertid ett antal allvarliga problem som inte analyserats i Ds 2016:27. Bland annat har inte samebys bevisvårigheter eller att det är problematiskt att värdera renbetesområden behandlats. I detta sammanhang är det av avgörande betydelse för Talma sameby att hänsyn tas till att det rör sig om expropriation av ett urfolks marker.
10. För det fall lagförslaget antas, trots dess allvarliga brister som nu framförs, utgör det enligt samebyns uppfattning diskriminering av Talma samebys medlemmar.

2 DISPOSITION

Detta yttrande är disponerat enligt följande: Avsnitt 3 behandlar tidigare konventioner rörande gränsöverskridande renbetet. Efter det beskrivs under Avsnitt 4 och 5 Talma sameby och vilka konsekvenser 2009-års konvention skulle innebära för samebyn. Därefter uppehåller samebyns sig vid grundläggande frågor om samernas och renskötselrättens särskilda skydd i Avsnitt 6. Sedan följer Avsnitt 7 där brott mot generalitetskravet vid lagstiftning analyseras. I Avsnitt 8 argumenterar samebyn om brister i förfarandet vid tillkomsten av 2009-års konvention och i Avsnitt 9 brist på konsekvensanalys i det enskilda fallet samt brist på ett allmänt intresse. Efterföljande Avsnitt 10 berör brott mot proportionalitetsprincipen. I Avsnitt 11 lyfter Talma sameby fram de oklarheter rörande sedvanerätten/alders tids bruk som föreligger och i Avsnitt 12 de ersättningsregler som föreslås. Slutligen behandlas i Avsnitt 13 några allmänna reflektioner innehållande bl.a. den uppenbara risk för diskriminering av Talma sameby som antagandet av Konventionslagen skulle innebära.

3 TIDIGARE KONVENTIONER

3.1 Inledning

Inledningsvis måste här återigen lyftas fram att Talma samebys nyttjande av marker för renbete, jakt och fiske bygger på en sedvanerätt/alders tids bruk. Denna rätt är inte beroende av några landsgränser och generationer av renskötare inom Talma sameby har sedan urminnes tider brukat marker i nuvarande Norge. Talma sameby gör idag gällande renbetesrätt i Norge, vilket också finns fastslaget i Altevann domen (Rt. 1968, s. 429). Det pågår även i skrivande stund en rättslig process (SAK 15-158639 TVI-OTIR/05 vid Oslo tingrett) där samebyn gör gällande renskötselrätt till områden inom Troms fylke. Dom förväntas i det målet under februari månad 2017. Sedvanerätten till Talma samebys områden på Norska sidan gränsen har samma civilrättsliga skydd som samebyns marker i Sverige.

För att belysa konsekvenserna av 2009-års konvention och Konventionslagen följer nedan en kortfattad beskrivning av tidigare konventioner och den inskränkning i Talma samebys rättigheter dessa inneburit.

Efter unionsupplösningen 1905 har Sverige och Norge reglerat den gränsöverskridande renskötseln genom mellanstatliga konventioner. Den sist gällande renbeteskonventionen från 1972 löpte ut den 1 maj 2002, men förlängdes med tre år fram till och med den sista april 2005. För närvarande ska det endast vara Lappkodicillen som styr det gränsöverskridande renbetet. Trots detta har Norge, på eget initiativ, stiftat en lag som olagligen begränsar svensk renskötsel i tid och rum på norsk sida av riksgränsen.

3.2 1883 års svensk-norska lagstiftning (fellesloven)

Riksgränsen mellan Sverige och Norge fastställdes 1751 genom Strömstadstraktaten. Samerna i Talma sameby hade dessförinnan flyttat sina renar i ett praktiken gränslöst område. I samband med riksgränsens fastställande garanterades samerna en rätt att fortsätta sina flyttningar över gränsen, denna rätt reglerades i Lappkodicillen.

Mellan 1751 och 1883 tillämpades Lappkodicillen och samerna i Talma sameby kunde fortsatt, enligt gammal sedvana/alders tids bruk, flytta mellan sina områden i nuvarande Norge och Sverige. År 1883 kom en gemensam svensk-norsk lagstiftning som tog sikte på den gränsöverskridande renskötseln (fellesloven). Det gränsöverskridande renbetet bidrog till stor del till att relationen mellan Sverige och Norge blev alltmer ansträngd. Den norska ståndpunkten var att rennäringen skulle reduceras och på sikt avvecklas. Den svenska utgångspunkten var att säkra samernas rättigheter i Norge, med åberopande av gammal sedvana/alders tids bruk och Lappkodicillens bestämmelser om att samernas traditionella nyttjande av betesområden inom båda länderna skulle respekteras.

År 1883 antogs fellesloven, den gemensamma lagstiftningen som stadgade fortsatt gränsöverskridande renbete. Lagen var emellertid en kompromiss och begränsade renbetet för svenska samer i de områden där konflikterna med jordbruket var som störst. Lagen skulle vara giltig under en provotid om 15 år och hade ingen ny lag tillkommit dessförinnan skulle Lappkodicillen återigen reglera det gränsöverskridande renbetet. Vid provotidens utgång år 1898 fortsatte lagen att gälla utan att provotiden utvärderades. Detta trots bestämmelsen om att Lappkodicillen återigen skulle träda i kraft vid provotidens utgång.

Under unionsupplösningen mellan Norge och Sverige år 1905 ansågs det nödvändigt att lösa renbetesfrågan genom ett mellanstatligt avtal. Dessa förhandlingar innebar att staterna förlängde den svensk-norska lagen från 1883 med 10 år från 1907 till 1917.

3.3 1919-års renbeteskonvention

Nya förhandlingar inleddes mellan Sverige och Norge år 1913, vilka resulterade i 1919-års renbeteskonvention. Denna konvention innebar än mer detaljreglerade bestämmelser om det fortsatta renbetet över gränserna. Talma samebys traditionella betesmarker i Norge minskade återigen i mycket stor omfattning. För vissa områden i norra Sverige kom konventionen att innebära så stora förändringar att de berörda samernas förutsättningar för renskötsel gick förlorade. Det var i samband med detta som omfattande tvångsförflyttningar ägde rum av samer från bland annat Karesuando till Västerbotten.

3.4 1972-års renbeteskonvention

År 1949 beslutade staterna att göra vissa förändringar i konventionen från 1919. Dessa ändringar blev återigen negativa för Talma sameby. År 1964 tillsattes en ny svensk-norsk förhandlingsdelegation, vilken resulterade i en ny konvention 1972. En av nyheterna i konventionen var att områden inom Talma sameby i Sverige skulle avsättas för norska samer. Talma sameby drabbades återigen hårt av konventionen när samebyn förlorade i vart fall 70 procent av sina gamla markområden. Konventionen från 1972 löpte ut den 1 maj 2002 men förlängdes fram till den sista april 2005. Samebyn har en omfattande skadeståndstalan mot staten i anledning av förlängningen, se vidare nedan.

3.5 Konventionsförslag 2009

Den 26 februari 2009 presenterade en tillsatt förhandlingsdelegation ett förslag till en ny renbeteskonvention mellan Norge och Sverige om det gränsöverskridande renbetet, Konventionen. Konventionsförslaget har mötts av omfattande kritik från bland annat Talma sameby. Eftersom förslaget innebär att Talma sameby förlorar omfattande områden på båda sidor av riksgränsen angavs tydligt, genom bland annat demonstrationer och olika skrivelser till regeringen, att samebyn inte önskade någon ny konvention om det gränsöverskridande

renbetet och att de inte accepterar att renskötselrätten vare sig på svensk eller på norsk sida inskränks på det sätt som förslaget innebär. Talma sameby har även underrättat förhandlingsdelegationen om att samebyn inte anser att vare sig förhandlingsdelegationen eller den svenska staten är behöriga att förhandla om den civilrättsligt skyddade renskötselrätten. Trots detta beslutade regeringen den 8 april 2009 att underteckna 2009-års konvention.

3.6 Successiv kränkning av Talma samebys rättigheter

Som angetts ovan måste beaktas de omfattande renbetesområdena enligt alders tids bruk som Talma sameby har i Norge. Med beaktande av detta är det uppenbart att mycket omfattande kränkningar av samebys rättigheter ägt rum.

I förhandlingarna om gränsöverskridande renbete under slutet av 1800-talet och under 1900-talet har den svenska staten successivt gett vika för Norges krav att inskränka Talma samebys civilrättsligt skyddade rättigheter i Norge. 2009-års konvention och de tidigare renbeteskonventionerna innebär att Talma sameby på grund av politiska strömningar – i början till förmån för det norska jordbruket och senare till förmån för norska samer – tvingas upphöra att bruka sina renbetesområden i Norge.

Detta är särskilt anmärkningsvärt mot bakgrund av att Norge i förhandlingarna med Sverige länge framfört önskemål om att de områden, som av alders tids bruk utnyttjades av svenska samer, helt skulle undantas för renskötsel. Under 1960-talet uppmanade norska myndigheter, trots detta, att norska samer bland annat skulle flytta in till de delar inom Troms fylke som under en längre period varit förbjudet att använda för svenska samer.

Därefter har konventionsförhandlingarna präglats av krav från norska förhandlingsdelegationer att säkerställa de inflyttade norska samernas möjlighet till renbete. Det har i sin tur inneburit att Talma sameby har fått sina sedvanerättsområden och områden enligt alders tids bruk i Norge och Sverige beskurna till förmån för norska renbetesdistrikt. Detta på grund av att flertalet av berörda renbetesdistrikt helt saknar naturliga förutsättningar för åretruntrenskötsel. Det nu framförda framgår bland annat av 1972-års konvention.

4 OM TALMA SAMEBY

4.1 Geografi

Talma sameby är den fjärde nordligaste samebyn i Sverige och är belägen direkt norr om Torneträsk. Samebyns nuvarande renbetesområde på svensk sida framgår av Bilaga 1 och sträcker sig från norska gränsen i väster till vinterbetesområdena kring Vittangi. Samebyn angränsar i söder till Gabna sameby och i norr till Saarivuoma sameby. Samebyn har inga naturliga gränser på svenska sidan om riksgränsen mot norr (således mot Saarivuoma) i form av vattendrag eller liknande, vilket delvis har avhjälpats genom ett gränsstängsel mellan de båda samebyarna. Detta stängsel sammankopplas med ett stängsel vid riksgränsen som uppförts i anledning av tidigare konventioner. Bystängslet mot Saarivuoma sträcker sig ända ner till området kring Máttajávri. Mot Gabna sameby utgör Torneträsk och Torne älv gräns mellan samebyarna, dock med undantag för området mellan riksgränsen och Torneträsk. Stora delar av Talma samebys betesområden genomkorsas av riksgränsen.

4.2 Samebyns medlemmar och renantal

Talma sameby har totalt 100 renägande medlemmar. Länsstyrelsen har inte fastställt högsta renantal för samebyn, till skillnad från de sydligare byarna där detta är vanligt förekommande. Det totala antalet renar som får föras in till Norge räknas dock, tillsammans med de övriga samebyarna som är belägna norr om Torneträsk, och uppgår till totalt 36 500 renar. Detta högsta antal renar används ofta istället för av länsstyrelsen fastställt högsta renantal, när man avser samtliga samebyar norr om Torne Träsk. Däremot används inte detta renantal vid bedömning av de enskilda samebyarna. För att få en uppfattning om renantalet i de enskilda samebyarna används ibland SOU 1966:12 "Renbetesmarkerna" som en utgångspunkt, där normalt antal renar för Talma sameby är föreslaget till 8 000.

4.3 Renskötseln i Talma sameby

Under vårvintern inleds flyttningen till vår- och kalvningslandet. På våren föds renkalvarna på fjällen på båda sidorna av riksgränsen. Vajorna kalvar i regel på samma tid och samma plats

varje år. Området är inlärt och uppsöks instinktivt genom att vajorna själva fötts där. Kalvningstiden är mycket känslig ur störningssynpunkt.

Efter att kalvningen är avslutad under försommaren infaller en relativt lugn period för såväl renarna som renskötarna. Nu är tid för återhämtning och uppbyggnad för renarna. Ett bra försommarbete innebär att renarna kan ta igen delar av den vikt som de tappat genom begränsat näringsintag under vintern och våren. För det fall renarna inte hinner återhämta sig fullt ut kommer deras utgångsläge inför nästföljande vinter att vara försämrat. Ytterligare en uppbyggnadsperiod infaller under förhösten (se nedan). På sommaren är renarna på högfjället och ute på vidder där värmen och insekter påverkar renarna i mindre omfattning. Denna tid är det också kalvmärkning, vilket innebär en hektisk tid för renskötarna. Renarna samlas ihop och det arbetet kan ta flera dagar beroende på väder och vind. Sedan märks kalvarna i kalvmärkningshagar.

På förhösten betar renarna i björkskog och på myrar. Sommaren och förhösten är en mycket viktigt uppbyggnadsperiod. Renarna bygger nu upp det fettlager som är avgörande för att de skall kunna överleva vintern. Goda betesförhållanden är därför särskilt viktigt. Under hösten finns renarna i huvudsak i lågfjällsregionen. Under förvintern har ofta frosten och snön kommit för att stanna. Renarna har gradvis övergått till lavbete. På vintern är renarna uppdelade i vintergrupper. I vinterlandet betar de olika sijtorna (grupperna) främst i skogslandet och samebyns lågfjällsområde. Betet består till största delen av olika lavar och bärris.

Talma sameby håller renarna i en sammanblandad hjord under barmarksperioden. Vid vårflyttningen styrs renarna västerut under betesgång. Vårlanden sträcker sig från i höjd med Vittankjärvi i öster och omfattar myr- och skogslandet samt fjällområdet vidare västerut in i Norge. Det huvudsakliga kalvningslandet ligger väster om Laimo i fjällen. Renarna betar fritt på sommarlandet fram till juli då kalvmärkning startar och pågår vid anläggningen i Lairevaggi under ett par veckor. Sommarlandet ligger i fjällområdet väster om linjen Laimoviken- öständer av Leinevatn. Under hösten börjar samlingsarbetet för uppdelning i sijtor. När det arbetet har avslutats nyttjar de tre sijtorna i samebyn de nedre delarna av

höstlandet fram till förvintern. Då flyttas renarna till vinterlanden. Samebyn nyttjar områdena öster om Vuolosjärvi – Vittankijärvi – Rienakajärvi-Patsajäkel för vinterbete. På vårvintern börjar renarna återigen röra sig västerut mot samebyns vårländ.

Renskötsel bygger på att markerna kan nyttjas och användas på ett sätt som de alltid har gjort. Det kan uppfattas som att Talma sameby har stora områden till sitt förfogande, men det krävs för att samebyn skall kunna bedriva en bärkraftig och hållbar renskötsel. Samebyns utgångspunkt är att markerna ska kunna nyttjas växelvis, vilket dock försvåras av olika externa omständigheter. Växelvis nyttjande av markerna ska ske både under det aktuella året och under en längre tid som ofta sträcker sig över flera decennier. En av orsakerna till att Talma sameby vill använda områdena växelvis i det längre perspektivet är att områden som används under en period måste vila för att återhämta sig för framtida bete. Om det här mönstret störs, genom att områden faller bort på grund av olika intrång, innebär det att andra områden blir överbelastade. Detta leder i sin tur till att betet för renarna inte räcker till. Slaktvikterna minskar och reproduktionen håller inte samma nivå som under gynnsamma förhållanden. Samebyns samtliga betesområden är följaktligen avhängiga varandra. Om Talma sameby kan nyttja alla sina områden på ett sätt som samebyn traditionellt gjort, innebära det en mer rationell, ekonomiskt och ekologiskt hållbar renskötsel.

5 KONSEKVENSERNA AV 2009-ÅRS KONVENTION

5.1 Konventionsområdena Pålnoområdet, Patsajäkelområdet och Salvarskalet

En tillämpning av Områdesprotokollet kommer medföra att Talma sameby förhindras att fortsatt nyttja Pålnoområdet (benämnt Njuoravuopmi på karta) och Patsajäkelområdet (benämnt Báhcajeagil på karta) inom samebyn, de föreslagna konventionsområdena är utmärkta på karta, se [Bilaga 2](#).

Pålnoområdet och Patsajäkelområdet har tidigare varit föremål för en otillåten expropriation, då genom 1972-års konvention. 1972-års konvention var gällande mellan år 1972 till 2005 och områdena exproprierades till förmån för ett norskt renbetesdistrikt. Under konventionstiden fick Talma sameby erfara vilka omfattande negativa konsekvenser avsaknaden av Pålno- och

Patsajäkelområdena medförde. 1972-års konvention är sedan 2005 inte längre gällande, rätten att bruka Pålnoområdet och Patsajäkelområdet har därmed återgått till Talma sameby.

Det konventionsområde på norsk sida av riksgränsen som tilldelas Talma sameby, Salvarskalet, är ett område som används idag och som utgörs av samebyns renskötelsesområde enligt alders tids bruk. Den upplåtelse av området som sker enligt 2009-års konvention har således inte någon praktisk betydelse för samebyn.

Nedan följer en redogörelse för hur Talma samebyn nyttjar Pålnoområdet och Patsajäkelområdet idag samt de effekter Områdesprotokollet kommer medföra för det fall konventionsområdena återigen inte kommer kunna nyttjas av samebyn.

5.2 Pålnoområdet

Pålnoområdet är ett av de två områden som genom 1972-års konvention olagligen exproprierades till förmån för norskt renbetesdistrikt. Det norska renbetesdistriktet har under 1972-års konvention haft rätt att nyttja området för vinterbete från och med den 1 oktober till och med den 30 april. Området är beläget väster om Torneträsk mot riksgränsen samt mot Gabna sameby och omfattar totalt ca 250 km², det vill säga en betydande del ur ett renskötelsperspektiv. Området ligger i samebyns året-runt-marker.

I det aktuella området smälter snön fortare än i andra närliggande områden. Detta medför i sin tur att tillväxten av grönbete sker tidigare än på andra platser i samebyns betesområden. Sådana områden är mycket viktiga och samebyns renar söker sig naturligt dit under våren när de behöver tillgång till föda efter en lång tid med begränsat bete under vintern. Talma sameby har begränsad tillgång till bra gräsbete inom samebyn, vilket gör att Pålnoområdet är särskilt viktigt att kunna nyttja på det sätt som samebyn traditionellt gjort.

I 2009-års konvention föreslås att Pålnoområdet återigen ska tillfalla ett norskt renbetesdistrikt, med skillnaden att det i 2009-års konvention står uttalat att renbetesdistriktet har tillgång till området hela året. De effekter som 2009-års konvention kommer medföra har således Talma sameby redan genom 1972-års konvention fått erfara i form av merarbete och förlorat bete.

Eftersom Talma sameby har erfarenhet av konsekvenserna kan samebyn med säkerhet ange de konsekvenser som kommer uppstå av den föreslagna expropriationen genom 2009-års konvention. Mot bakgrund av detta är det helt otänkbart för samebyn att gå tillbaka till den situationen som var vid 1972-års konvention. Dessutom innebär 2009-års konvention att Talma sameby utestängs från Påloområdet hela året.

5.3 Patsajäkelområdet

Det andra föreslagna konventionsområdet Patsajäkelområdet ligger öster om Torneträsk, mitt i Talma samebys året-runt-marker och utgör ett lavrikt område som samebyn nyttjar som betesområde under perioden höst till vår. Området omfattar totalt ca 200 km². Enligt 2009-års konvention föreslås att området får nyttjas av det norska renbetesdistriktet mellan 15 januari och 30 april, medan Talma sameby får nyttja området mellan den 1 maj till den 14 januari. Även i det här fallet är det således frågan om en, ur renskötselerspektiv, stor andel av betesområdet som kommer att falla bort om Patsajäkelområdet exproprieras. Under vintern är det särskilt svårt att hitta ersättningsland för renarna och det kommer krävas omfattande bevakning då renarna naturligt rör sig mot Patsajäkel.

Under 1972- års konvention tilldelades Patsajäkelområdet ett norskt renbetesdistrikt under vintern, det vill säga under samma tid som Talma sameby skulle ha nyttjat området utan en konvention. Det norska renbetesdistriktet har endast använt området sporadiskt, men trots detta har inte Talma sameby under 1972-års konvention haft tillgång till området.

Konsekvenserna av detta var att själva konventionsområdet föll bort, men därutöver kunde Talma sameby inte heller nyttja ett område runt Patsajäkel omfattande ca 15 km². Orsaken till detta var bland annat, som just nämnts, att renarna naturligen söker sig till området och att det krävs en säkerhetszon för att renarna inte skall komma in på konventionsområdet. En annan orsak till att Talma sameby var tvingad att hålla renarna borta även från säkerhetszonen var att samebyn riskerade höga betesavgifter om renarna kom in på konventionsområdet. Samma sak kommer återigen att ske om Områdesprotokollet blir verklighet.

En annan omständighet som avsevärt försvårade renskötseln under 1972-års konvention var att Patsajäkelområdet samt närliggande betesområden är omgärdade av sjöar och vattendrag,

vilka ofta fryser till vid den tidpunkt på året som renarna söker sig till området. De stängsel som uppfördes för att förhindra att renarna strövade in till konventionsområdet medförde att renarna sökte sig till isarna på vattendragen, som under hösten är mycket sköra. Detta gjorde att såväl renar som renskötare riskerade att drunkna. Om området inte hade varit konventionsområde hade samebyns medlemmar kunnat låta de renar som tagit sig över den svaga höstisen vara kvar och beta inom Patsajäkelområdet. Även denna omständighet innebar att samebyn fick öka bevakningen avsevärt i området med höga omkostnader som följd. Samma sak kommer återigen att hända om Områdesprotokollet blir gällande.

Precis som när det gäller Pålnoområdet innebär bortfallet av betesområde i Patsajäkel att trycket ökar på de marker som återstår. Samebyn hänvisar i denna del till vad som anförts ovan med följande tillägg. Inom Talma samebys renbetesområde har omfattande exploateringar ägt rum. Bland annat har skogsavverkningar genomförts på större delen av samebyns betesmarker, vilket gjort att betet i dessa områden gått förlorat. Estrange Space Center är beläget inom ett viktigt betesområde. Vistelse i den utvidgade A-zonen i Estrange Space Center är förenat med livsfara. Inom Talma sameby bedrivs därutöver turism i stor omfattning. Dessa områden vill inte renarna vistas inom eftersom de blir skrämde och dessa områden kan därmed inte nyttjas av samebyn. Det föregående tillsammans med expropriationen av de båda konventionsområdena innebar att renskötseln var ansträngd inom samebyn. Sedan att 1972-års konvention upphört och Talma sameby återigen kunnat börja bruka Patsajäkelområdet har förutsättningarna för renskötseln inom samebyn förbättrats. Talma sameby bedriver idag ingen extra bevakning kring området, då renarna återigen har möjlighet att röra sig naturligt.

5.4 Förändringar i renskötselarbetet vid en expropriation av Pålnoområdet och Patsajäkelområdet

Som beskrivits ovan bedriver Talma sameby en traditionell renskötsel. Samebyn arbetar på så sätt att renarna vandrar naturligt och självmant med hjälp av rensköterna mellan olika betesområden beroende på väder, vind och betesförhållanden. Detta traditionella sätt att driva renskötsel försvårades avsevärt på såväl svensk som norsk sida om riksgränsen i anledning av 1972-års konvention. Detta eftersom mycket viktiga områden inom samebyn inte fick brukas.

Samebyn har under tiden 1972-års konvention var gällande tvingats att ständigt bevaka renarna och störa deras naturliga vandringar, för att undvika att de skulle komma in på konventionsområdena. Detta har dessutom medfört att samebyn har tvingat renarna att förflytta sig snabbare genom områdena än vad som är nödvändigt och försvarbart ur ett renskötselerspektiv.

Merarbetet har lett till avsevärda merkostnader för Talma sameby, dels för det aktiva arbetet som beskrivits i det föregående, dels i anledning av domstolsprocesser. Talma sameby har erfarenhet av svårigheterna att få ersättning från staten för den skada som samebyn genom 1972-års konvention drabbades av. Denna svårighet kommer bestå om 2009-års konvention, med tillhörande lagförslag, blir gällande.

Under förlängningen av 1972-års konvention, vilken uppgick till tre år, uppkom dels omfattande ekonomisk skada, dels ideell skada i anledning av den kränkning expropriationerna under de aktuella åren innebar. Den ekonomiska skadan uppgick till totalt ca 19 200 000 kronor exklusive ränta och Talma sameby åberopade omfattande bevisning för att styrka detta vid Stockholms tingsrätt F 1156-11. Statens inställning var att mycket begränsad skada hade uppkommit och medgav att till Talma sameby betala ca 3 600 000 kronor. Efter cirka tio års rättegång, med cirka 1 800 000 kronor i kostnader för ombud och för arbete som medlemmarna lagt ned, var staten slutligen beredd att träffa en förlikning. Talma sameby erhöll då 9 700 000 kronor i ett för allt inklusive ränta, det vill säga endast en begränsad del av samebyns totala skada inklusive ränta och rättegångskostnader.

Yrkandet om det ideella skadeståndet, vars grund var Europakonventionen, avvisades av tingsrätten efter yrkande från staten. Samebyn har därefter stämt staten på den ideella skadan uppgående till 1 200 000 kronor och den processen pågår för närvarande vid Stockholms tingsrätt i mål T 5592-16.

Samebyn har även lidit omfattande ekonomisk skada på grund av de områden i Norge som gått förlorade genom 1972-års konvention. Det nu anförda visar tydligt på problematiken med ersättningsreglerna i Konventionslagen, som är högst svårtolkade. Det är samebyns

uppfattning att olika aktörer både i Sverige och i Norge har skilda uppfattningar om hur reglerna om ersättning för kostnader ska tillämpas. För att erhålla ersättning i anledning av Områdesprotokollet kommer därför ytterligare processer att krävas i anledning av bland annat svenska statens inställning.

Som angetts ovan har Talma sameby omfattande renbetesmarker grundade på ålders tids bruk i nuvarande Norge. Genom 2009-års konvention fråntas Talma sameby områden, förutom i de fall en dom meddelas efter det att 2009-års konvention träder ikraft. Det är Talma samebys bestämda uppfattning att detta utgör en högst allvarlig kränkning av samebyns rättigheter. Detta blir särskilt tydligt i det historiska perspektivet, när konventioner följer efter varandra.

5.5 Jakt och fiskerätt samt olika ersättningar

Upplåtelsen av de föreslagna konventionsområdena i 2009-års konvention medför även en begränsning av den jakt- och fiskerätt som återfinns inom områdena. Inom Pålnoområdet försvinner jakt och fiskerättigheterna helt, medan rättigheterna begränsas i Patsajäkelområdet mellan oktober-januari. Det rör sig om mycket fina jaktområden som även ur detta perspektiv är av största vikt för Talma sameby. Utöver förlusten av jakt och fiskerättigheterna kommer samebyn under aktuell tid inte att erhålla olika intrångsersättningar. Dessutom kommer nivån på rovdjursersättningen inom samebyn att påverkas, trots att de rovdjur som berörs rör sig även utanför konventionsområdena. För Talma sameby kommer även den nu beskrivna förlusten av jakt och fiske samt av olika ersättningar att vara mycket kännbar.

6 SAMERNAS OCH RENSKÖTSELNS SÄRSKILDA SKYDD

6.1 Samernas status som urfolk och nationell etnisk minoritet

I proposition 1976/77:80 – om insatser för samerna slås fast att samerna utgör en etnisk minoritet i Sverige som, i egenskap av ursprunglig befolkning i sitt eget land, intar en särskild ställning både gentemot majoritetsbefolkningen och mot andra minoritetsgrupper. Samernas status som urfolk har även bekräftats av FN vid ett flertal tillfällen. I propositionen uttalas att en avgörande förutsättning för att den samiska kulturen skall kunna bevaras är att rennäringen kan fortleva som en samisk näring och att ett rimligt antal samer i framtiden kan få sin

inkomst genom rennärigen. Ett viktigt inslag i urfolksdefinitionen är vidare att samerna fortfarande nyttjar sina traditionella marker samt utövar sina urgamla näringar, kultur och traditioner.

Detta nu anförda innebär att Talma sameby har en speciell ställning och har ett skydd både för renskötseln och för sin kultur. Ett ingrepp i betesområden som är negativt för Talma samebys renskötsel påverkar även kulturen. Samebyn är av den bestämda uppfattningen att samernas ställning som urfolk ska utgöra utgångspunkten för allt lagstiftningsarbete som berör samebyns rättigheter.

Samernas status som urfolk innebär bland annat en särskild, och mycket stark, rätt till land och vatten inom sina bestämda områden samt en rätt till internt självbestämmande. Rätten till självbestämmande anges i artikel 3 i United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples ("**Urfolksdeklarationen**"). Denna rätt utgör grundtanken bakom Urfolksdeklarationen och innebär att samerna ska ges ett reellt inflytande och att de själva ska ha möjlighet att bestämma över sin ekonomiska, kulturella och sociala utveckling. Mot bakgrund av detta är det inte möjligt att expropriera Talma samebys rättigheter under samma förutsättningar som till exempel en markägares.

Samebyn är av uppfattningen att det inte tagits relevant hänsyn till att medlemmarna i Talma sameby utgör ett urfolk i Ds 2016:27. Även i egenskap av nationell etnisk minoritet har medlemmarna i samebyn ett utökat skydd. Inte heller detta har tillräckligt beaktats i lagstiftningsarbetet. Bristerna i denna del är av mycket allvarlig art enligt Talma sameby.

6.2 Renbetesrätten i Sverige– en grundlagsskyddad nyttjanderätt

Renskötselrätten i Sverige är en icke tidsbegränsad bruksrätt till fastighet, vilken grundas på urminnes hävd. I likhet med andra bruksrätter till fastighet är renskötselrätten en särskild rätt, grundlagsskyddad på samma sätt som äganderätten. Av 2 kap 15 § 1 st regeringsformen (1974:152) ("**RF**") framgår att varje medborgares egendom är tryggad genom att ingen kan tvingas avstå sin egendom till det allmänna eller till någon enskild genom expropriation förutom när en sådan inskränkning krävs för att tillgodose angelägna allmänna intressen.

Av artikel 1 i första tilläggsprotokollet till Europakonventionen framgår vidare att varje fysisk eller juridisk person ska ha rätt till respekt för sin egendom. Ingen får berövas sin egendom annat än i det allmännas intresse och under de förutsättningar som anges i lag och i folkrättens allmänna grundsatser. Renskötselrätten omfattas även av egendomsskyddet i Europakonventionen. Både egendomsskyddet i grundlagen och i Europakonventionen medför ett skydd mot permanenta såväl som mot tidsbegränsade inskränkningar.

Sammanfattningsvis måste en inskränkning av renskötselrätten ske enligt vad som anges i lag. Syftet måste vara att uppnå ett allmänt intresse och det får inte finnas en mindre ingripande åtgärd som kan uppnå detta intresse. Åtgärden måste vara proportionerlig och full ersättning måste utgå. Om en inskränkning i renskötselrätten inte uppfyller de här kriterierna är den olaglig eller oproportionerlig och därmed otillåten.

Talma sameby är positiv till att utredaren i Ds 2016:27 konstaterar att omfördelningen av marker enligt Områdesprotokollet är en expropriation av samebyns marker. Utredarens fortsatta resonemang har emellertid sådana brister som medför att lagförslaget både strider mot RF och Europakonventionen. Nedan utvecklar samebyn dessa brister.

6.3 Renskötsel i Sverige och i Norge

Även här måste lyftas fram att renbetesrätten inte är beroende av några landsgränser och Talma sameby har sedan urminnes tider brukat marker i nuvarande Norge. Talma sameby gör gällande renbetesrätt i Norge grundad på ålders tids bruk och det pågår även rättsliga processer i anledning av detta. Dessa rättigheter har samma civilrättsliga skydd som Talma samebys marker i Sverige. Samebyn anser att Ds 2016:27 inte tar hänsyn till att samebys betesmarker sträcker sig långt in i Norge, vilket också utvecklas nedan.

7 BROTT MOT GENERALITETSKRAVET

Att en lag ska vara generellt utformad, det vill säga att lagen inte pekar ut specifika rättssubjekt, samt att riksdagen inte ska författa sig med beslut/förvaltningsuppgift i enskilda fall, är grundläggande rättsprinciper inom svensk rätt. Principerna kommer till uttryck genom

12 kap. 3 § RF vari stadgas att rättskipnings- eller förvaltningsuppgift inte får fullgöras av riksdagen i vidare mån än som följer av grundlag eller riksdagsordningen.

Genom antagande av Områdesprotokollet, vari specifika landområden omnämns, exproprieras Talma samebys renbetesmarker. Att det i nuvarande lagförslag intagits en bestämmelse om att Områdesprotokollet ska tillämpas först efter särskilt beslut av regeringen förändrar inte, enligt samebyns mening, att Konventionslagen strider mot generalitetskravet och att riksdagen därmed fattar beslut i enskilda fall.

Det föreslagna lagtekniska upplägget skulle kunna jämföras med möjligheten till beredskapslagstiftning som följer av 8 kap. 5 § RF. Den bestämmelsen gör det möjligt för riksdagen att anta en lag som träder ikraft först genom beslut från regering. Lagen är så att säga vilande till dess att regeringen beslutar annat.

Talma sameby menar att förhållandena i det nu aktuella fallet inte på något sätt går att jämföra med de som föreligger vid beredskapslagstiftning. Vidare kan framhållas att det särskilda beslutet från regeringen gör det möjligt att tillämpa Områdesprotokollet, någon ytterligare bedömning av förhållandena i det enskilda fallet görs inte av regeringen. Vid beredskapslagstiftning är det en generell lag som sedermera blir tillämplig och lagen kommer efter ikraftträdandet tillämpas av exempelvis myndigheter i specifika fall. Områdesprotokollet är inte generellt utformad, utan exproprierar mark från specifika rättssubjekt. Någon bedömning i det enskilda fallet har inte gjorts och görs inte heller. Kombinationen av att (i) Områdesprotokollet inte är generellt utformat och (ii) att regeringen inte företar en bedömning i varje enskild expropriation medför de facto att riksdagen genom antagande av Konventionslagen befattar sig med beslut/förvaltningsuppgift i enskilda fall. Att regeringen genom sitt särskilda beslut gör Områdesprotokollet tillämbart ändrar alltså inte det faktum att riksdagen kommer gå utöver sin behörighet. Den allvarliga kritik som tidigare har riktats mot Konventionslagen består därmed.

8 FÖRFARANDET VID TILLKOMSTEN AV KONVENTIONEN

Inledningsvis vill Talma sameby framhålla sin uppfattning att det inte är tillräckligt, som utredaren anför, med hänvisning till allmänna förvaltningsrättsliga principer, att berörda parter får tillfälle att yttra sig. Med beaktande av vad som anförts ovan om att samerna är ett urfolk sträcker sig skyldigheten att kommunicera med samebyn betydligt mycket längre. Talma sameby har inte uppdragit åt regeringen att företräda den vid avtalsförhandlingar med Norge. Regeringen har således saknat behörighet att förhandla om upplåtelse av samebyns renskötseområde. Renskötseområdet är som angetts ovan en civil rättighet som inom aktuellt område tillkommer Talma sameby, vilket innebär att det endast är samebyn själv som kan förhandla om sin renskötse rätt.

I den svenska förhandlingsdelegationen har representanter för Svenska Samernas Riksförbund, ("SSR"), och Sametinget deltagit. Konventionsförslaget, skrivelser och beslut i ärendet har också kommunicerats med angivna organisationer. Det för Talma sameby berörda renskötseområdet tillkommer dock inte någon av dessa organisationer. Samebyn har vare sig kommunicerats, bjudits in att delta, eller på annat sätt tillåtits att medverka i förhandlingarna som utmynnat i 2009-års konvention.

Talma sameby har inte heller gett SSR, Sametinget eller annan fullmakt att företräda samebyn vid förhandlingarna angående expropriation av dess renskötseområden. Detta innebär att samebyn har varit helt bortskuren från all delaktighet avseende ett beslut som rör byns grundlagsskyddade renskötse rätt.

Samebyn har inte heller getts någon reell möjlighet att yttra sig om den lagstridiga expropriationen av betesmarker under framtagningsprocessen av Områdesprotokollet. Beslutet att genom Områdesprotokollet överföra betesområde från Talma sameby till norskt renbetesdistrikt har följaktligen inte tagits fram med utgångspunkt i samebyns önskemål och med beaktande av samebyns förutsättningar att bedriva en bärkraftig renskötse l.

Trots ihärdiga protester från Talma sameby har förslaget till Områdesprotokoll inte ändrats. 2009-års konvention har därefter undertecknats av Sverige och Norge, i enlighet med förhandlingsdelegationens förslag. Expropriationen av betesmarker har därmed överhuvudtaget inte anpassats efter samebyns behov och synpunkter som samebyn har fört fram till den svenska förhandlingsdelegationen har inte fått gehör.

Med hänsyn till att de aktuella betesområdena redan var bestämda när Talma sameby för första gången gavs möjlighet att yttra sig om saken, har förfarandet snarare haft karaktären av ett ensidigt informationsmöte än en process där förhandlingsdelegationen aktivt sökt erhålla ett fullgott underlag för att ta ställning till de viktigaste parternas behov.

Det förfarande som föregått framtagandet av Områdesprotokollet är helt oacceptabelt för Talma sameby och dess resultat kan inte under några omständigheter läggas till grund för lagstiftning. Detta särskilt med beaktande av det starka skydd som medlemmarna i samebyn har i egenskap av urfolk.

9 BRISTEN PÅ ETT ALLMÄNT INTRESSE OCH KONSEKVENSANALYS

I Ds 2016:27 sägs det att 2009-års konventions syfte är att renbetet ska utnyttjas på ett sätt som ger ett långsiktigt underlag för en ekologiskt, ekonomiskt och kulturellt bärkraftig renskötsel i både Sverige och Norge. Detta är vad utredaren anser vara det allmänna intresse som krävs för att en expropriation överhuvudtaget ska få äga rum. Talma sameby anser inte att det uppgivna syftet utgör ett allmänt intresse.

Inför ratificeringen av 2009-års konvention har det inte skett någon analys av de konsekvenser som kommer att drabba Talma sameby. Ingen hänsyn har tagits till att det är för samebyn mycket viktiga områden som exproprieras. Att påstå att en långsiktig hållbar rennäring skulle utgöra ett allmänt intresse utan att bedöma vilka effekter 2009-års konvention kommer få för enskilda samebyar är högst anmärkningsvärt menar samebyn. Utan en fullödig bedömning i varje enskilt fall är det inte möjligt att hävda att syftet med 2009-års konvention kommer

uppnås eller att det är sannolikt att syftet kommer uppnås. Samebyn anser att i vart fall följande krav kan ställas på en konsekvensanalys vid så ingripande inskränkningar som 2009-års konvention skulle innebära.

Med hänsyn till att samerna är ett urfolk och att renskötseln utgör en kulturbärare är det av särskild vikt att konsekvensanalyser görs för varje ingrepp i en samebys sedvanemarken. Det är inte endast förlusten av en procentuell markyta som ska värderas utan även tillgång till bete och skydd för renarna. Därutöver krävs att en helhetsbedömning görs av hur det "kvarvarande" markområdet kommer/kan nyttjas för renskötseln samt vilka ökade kostnader och resurser i övrigt detta kommer att innebära. Frågan om hur angränsande till samebyar kommer att påverkas måste behandlas. Det krävs vidare att en analys tar hänsyn samebys befintliga anläggningar som inte längre kan användas, förändring av andra rättigheter till jakt och fiske, ekonomiska konsekvenser av olika slag, befintliga och planerade exploateringar (exempelvis gruvor och vindkraft) och nyttjande av området för turism etc. Talma sameby anser även att konkreta frågor av följande slag måste behandlas i en sådan analys.

Det är endast Talma sameby som kan ange sina förutsättningar att bedriva en långsiktig bärkraftig renskötsel. Dessa förutsättningar är ytterst svårbedömda för utomstående innan samebyn har uttalat sig om saken. Det bedömningsunderlag som ska ligga till grund för en expropriation av betesmarker måste således komma från Talma sameby för att resultatet ska bli tillfredställande. Den svenska förhandlingsdelegationen borde därför ha gjort Talma sameby delaktig i arbetet med framtagandet av Områdesprotokollet. Så har dock inte skett, vilket har utvecklats ovan.

I Ds 2016:27 hänvisas i sammanhanget till den utredning som genomfördes av Renbeteskommissionen, men den hänvisningen anser samebyn inte uppfyller kravet på en konsekvensanalys. En brist är att det inte i Renbeteskommissionen tagits hänsyn till Talma samebys renbetesområden i Norge som innehåller med ålders tid bruks rätt. Dessutom är de utredningar som gjordes då ca 20 år gamla. Mycket har hänt i Talma sameby under de senaste 20 åren, inte minst vad avser olika exploateringar. Ett ökat rovdjurstryck samt förändrat

klimat har också haft stor påverkan på renskötelsen under denna period. Dessutom har samebyns rättigheter till land och vatten under denna tid ytterligare identifierats och stärkts.

Bristen på konsekvensanalyser medför att det är omöjligt att undersöka om det finns mindre ingripande åtgärder som bör väljas istället för en expropriation för att uppnå syftet i 2009-års konvention.

10 PROPORTIONALITETSPRINCIPEN

Även om det skulle anses finnas ett allmänt intresse riktar Talma sameby kritik mot den proportionalitetsbedömning som görs i utredningen. Av Ds 2016:27 framgår följande gällande bedömningen av om expropriation av sedvanemarken anses uppfylla kravet på proportionalitet (s. 62):

”Det kan visserligen sägas att ett mera långtgående ingrepp i renskötelsen kan medföra också vissa olägenheter av annat än ekonomiskt slag, såsom skadeverkningar på samekulturen och förändringar i livsförhållandena i vart fall i den enskilda samebyn. De begränsningar i renskötelsen som det här är fråga om kan dock inte väntas få så omfattande och varaktiga konsekvenser i detta hänseende. Som nyss framhölls får konventionens ordning antas medföra betydande fördelar för renskötelsen i stort. Övervägande skäl synes tala för att anse kravet på proportionalitet uppfyllt”.

Talma sameby har ovan redogjort för de effekter som Områdesprotokollet skulle medföra för samebyns renskötelse. Effekterna av Områdesprotokollet skiljer sig självfallet mellan samebyar och renbetesdistrikt. Men att uttala slutsatsen – att de begränsningar i renskötelsen som det här är fråga om kan dock inte väntas få så omfattande och varaktiga konsekvenser i detta hänseende – är högst anmärkningsvärt. Talma sameby är av den bestämda uppfattningen att en sådan slutsats överhuvudtaget inte kan dras då konsekvensanalyser/bedömningar i de enskilda fallen inte har föregått ratificeringen av 2009-års konvention. De bristfälliga och nu ålderstigna utredningar som gjordes inför Renbeteskommissionen kan inte heller läggas till

grund för ett sådant uttalande. När de gäller de krav som kan ställas på konsekvensanalysen hänvisas till vad som anförts ovan.

Den beskrivning av konsekvenserna för Talma sameby som lämnas ovan visar också tydligt att intrånget som expropriationen innebär i renskötselrätten inte är proportionerlig.

11 OKLARHETER KRING PÅVERKAN PÅ SEDVANERÄTTEN

Samebyn hyser en allvarlig oro över att 2009-års konvention inte på erforderligt sätt tar hänsyn till befintliga sedvanemarkar och marker som innehas enligt alders tids bruk och att utredningen inte mer uttömmande redogör för vad som riskerar att hända med sedvanerätten/alders tids bruk i ett längre perspektiv.

Konventionslagen kommer gälla under 30 år med möjlighet till förlängning i 10 års-perioder. I utredningen påtalas att sedvanerätten för svensk sameby "*torde vara intakt*" (s. 40) trots att området sedermera kommer nyttjas av norska renbetesdistrikt. På marker där en sameby ännu inte har etablerat en sedvanerätt är rättsläget ännu mer oklart. Även i dessa fall uttalas att ett norskt renbetesdistrikt "*bör*" kunna upparbeta sedvanerätt för den svenska samebyn. En fråga man kan ställa sig är vad som händer om till exempel konventionstiden förlängs och renbetesdistriktet sedan hävdar sedvanerätt till samma område som den svenska samebyn. Denna fråga har inte utretts. Det framgår vidare att äldre sedvanerättsdomar och domar enligt alders tids bruk inte kommer ges företräde framför 2009- års konvention, däremot kommer nya domar att ges ett sådant företräde. Samebyn anser att det är ett märkligt ställningstagande. Tillämpningen av sedvanerättsdomar/domar enligt alders tids bruk blir därmed avhängigt när Konventionslagen antas av regeringen.

Samebyn anser att det är ytterst allvarligt att lämna sedvanerättens/alders tids bruk bestående outredd. Som beskrivits ovan har 1972-års konvention medfört betydande negativa konsekvenser för Talma sameby.

Ytterligare en aspekt att beakta när det gäller 2009-års konventions eventuella påverkan på sedvanerätten/rättigheter enligt alders tids bruk är svårigheten för samebyn att föra rättsliga processer i Norge. Talma sameby har, som nämnt ovan, egen erfarenhet av detta i den nu pågående processen mot Norska staten vid Oslo tingsrätt där staten har argumenterat mot att Talma sameby kan föra en talan om alders tids bruk mot staten. Bestämmelsen om att en lagkraftvunnen dom i Norge under vissa omständigheter skulle gälla istället för vad som anges i Områdesprotokollet riskerar av detta skäl att inte ha den verkan som avses.

12 ERSÄTTNINGSREGLERNA

I Ds 2016:27 föreslås att reglerna för ersättning till samebyarna vid expropriation av mark ska bygga på allmänna expropriationsprinciper. Detta anser Talma samebyn i sig vara bra. Det finns emellertid ett antal problem som måste lyftas fram, vilka inte belyses i utredningen. För det första har samebyn egen erfarenhet från rättsliga processer där ersättning för uppkommen skada (både markförlust och annan skada) har förts. I de fall skadestånd riktats mot staten eller statliga bolag har inställningen varit att endast begränsad skada uppkommit. Mycket höga krav har ställts på bevisningen. Det är vidare generellt sätt svårt för Talma sameby att styrka skadans omfattning och kausalitet mellan skadan och den skadegörande handlingen.

När det gäller renbetesrätten är det problematiskt att den inte går att överlåtas eller upplåtas vidare. Det innebär att det är mycket svårt att värdera marken med utgångspunkt i de regler som vanligtvis används vid expropriation. Samebyn anser att frågorna om ersättning borde ha utretts mer ingående och att hänsyn skulle tagits till de nu angivna omständigheterna.

13 ALLMÄNNA REFLEKTIONER; DISKRIMINERING M.M.

Vid beslut om ingripande åtgärder är det särskilt viktigt att se de beslutade åtgärderna i ett större perspektiv, att ha kunskap om vilken historia som har föregått den Utredning som nu läggs fram. Samerna är Sveriges urfolk och deras språk och kultur är mycket gammal. Arkeologiska lämningar visar att renskötseln bedrevs redan på 1000-talet på marker som idag

är Norrland. De svenska samerna bedrev alltså sin näring långt innan riksgränser, konventioner och statliga lagar.

Fellesloven (1883) och efterföljande konventioner mellan Sverige och Norge om gränsöverskridande renbete har alla präglats av ett tankesätt att samerna inte är kapabla att förvalta sina egna betesmarker. Det har dock snart förflutit 40 år sedan 1972-års konvention ingicks. Under denna tid har utvecklingen av och respekten för mänskliga rättigheter ökat. I Sverige har synen på renskötselrätten som rättighetsform sakta förändrats. Högsta domstolen har i Skattefjällsmålet (NJA 1981 s. 1) konstaterat att renskötselrätten är en civil rättighet, att jämföra med äganderätten. Renskötselrätten är därmed att jämställa med annan nyttjanderätt till fast egendom, med den skillnaden att renskötselrätten i likhet med äganderätten gäller på obegränsad tid. Sverige har vidare undertecknat Urfolksdeklarationen, och därmed deklarerat sin vilja att tillerkänna samer, i egenskap av urfolk, samma rättsliga möjligheter som andra rättssubjekt, utan att begränsa deras kultur och traditionella näringsform.

Utifrån ovanstående utveckling är det, både på ett juridiskt och på ett jämställdhetsplan, helt oacceptabelt för en modern stat som Sverige att med främmande stat ingå en konvention som påverkar svenska rättssubjekts rättigheter negativt, utan att hantera inskränkningen i enlighet med nationella lagar och internationella förpliktelser.

Man kan i detta sammanhang fråga sig om en motsvarande konvention hade kunnat ingås avseende svenska jordbrukares åkermark. Samebyn är av uppfattningen att så aldrig hade kunnat ske. Nästföljande fråga blir då varför det särskiljs mellan olika svenska rättssubjekt. En inskränkning av nyttjanderätt till fast egendom måste följa de krav som återfinns i RF och Europakonventionen, oavsett vilken etnisk identitet rättighetsinnehavarna har.

Samebyn kan inte se det på något annat sätt än att regeringen genom 2009-års konvention har gett vika för den norska statens krav på renbete och exproprierat stora delar av Talma samebys renbetesmarker. Talma sameby får själva försöka lösa bristen på renbete. Ett sådant förfaringsätt är högst diskriminerande och riskerar ytterst att långsamt förstöra samernas kulturbärande näring.

Bilagor

Bilaga 1 - Övergripande karta Talma sameby

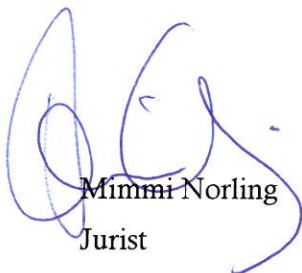
Bilaga 2 - Karta över konventionsområdena

Signatursida följer

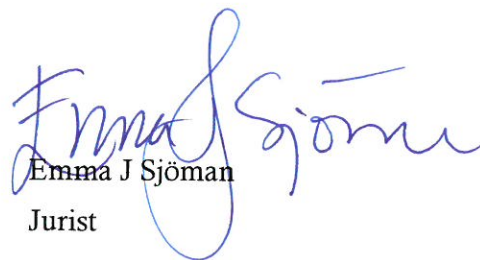
Göteborg den 6 februari 2017

Camilla Wikland
Advokat

Mimmi Norling
Jurist

Emma J Sjöman
Jurist

